

اهمیت حضور کتابداران در رابطه با میزان مطالعه دانش آموزان از دیدگاه مدیران نظام آموزش و پرورش شهر تهران

شهرزاد فرداکبری

فارغ التحصیل کارشناسی از دانشگاه علامه طباطبایی
دانشجو ارشد علم اطلاعات و دانش شناسی گرایش کتابخانه
آموزشگاهی دانشگاه آزاداسلامی واحد تهران شمال

shahrzadfardakbaei@yahoo.com

چکیده:

به دلیل نارسایی در نظام آموزش و پرورش فعلی کشور، کتابخانه های آموزشگاهی جایگاه در خور توجه نداشته و غالباً به عنوان یک پدیده جنبی نگریسته می شوند. امروزه کتابداران آموزشگاهی باید اصلی ترین نقش را در مدارس ایفا نمایند. نقش کتابدار بیشتر به تشویق و قادر ساختن دانش آموزان در رسیدن به دانش می باشد. چرخه ی آموزش و پرورش باید در سه راس معلم، دانش آموز و کتابدار صورت پذیرد. مسئله مورد تحقیق در این مقاله به ضرورت حضور کتابداران از دیدگاه مدیران نظام آموزش و پرورش شهر تهران و با هدف بررسی تاثیرگذاری بیشتر کتابداران بر تشویق و افزایش میزان مطالعه دانش آموزان می باشد. براساس یافته های پژوهش میدانی کلیه مدیران نظام آموزش و پرورش اذعان داشتند که عدم حضور کتابداران در مدارس به صورت متوسط با کمبود ساعات مطالعه دانش ارتباط دارد و بیشتر نظام آموزش و پرورش به برنامه ریزی هدفمند نیازمند است. متأسفانه این چرخه ی آموزش در کشور ما براساس مصوبات صورت گرفته متوقف شده است. آنچه در این مقاله مورد بررسی قرار می گیرد، جایگاه کتابدار آموزشگاهی و رابطه ی آن با میزان مطالعه دانش آموزان را از دیدگاه مدیران نظام آموزش و پرورش بررسی می نماید.

کلیدواژه ها: کتابداران، دانش آموزان، مدیران، آموزش و پرورش

1 مقدمه

کتابخانه آموزشی و میزان کامیابی آن در تحقق اهداف آموزشی در گرو تلاشی است که در جهت پیوند با برنامه های درسی به کار می برد. اگر بپذیریم که در هر مدرسه کتابخانه - مدار ، کتابخانه رکنی تعیین کننده در پیشبرد برنامه هاست ، تقویت بنیه برنامه های درسی و غنا بخشیدن به آنها از جمله وظایف اساسی کتابداران در این گونه کتابخانه هاست. برای نیل به این مهم، کتابدار می بایست به کلیه دروس و مباحث مرتبط با آنها توجه نشان دهد و در باب هر یک مطالب و منابع متنوع و گسترده ای را در کتابخانه گردآورد و راه های دستیابی به آنها را آسان سازد. بدین ترتیب ، حساسیت کتابدار نسبت به مباحث درسی از معلمان دروس فراتر می رود، زیرا آنچه فراهم می آورد، زیرا آنچه فراهم می آورد نه تنها تغذیه اطلاعاتی دانش آموزان را تامین می کند، معلمان را نیز با اطلاعات مرتبط با مباحث مطرح شده در دروس مجهز می سازد. (دیناروند، 1390).

متخصصان کتابداری، کتابخانه های آموزشی را «آزمایشگاه یادگیری» نامیده اند. زیرا کانونی برای پرورش قوای ذهنی، برانگیختن حس کنجکاوی، تقویت آموزش و پژوهش، توسعه دید علمی و اجتماعی و بهبود مسیر مطالعاتی دانش آموزان شناخته شده اند. همچنین، منابع کتابخانه های آموزشی در گسترش توانایی های زبان و گفتار، بیان و تخیل کودکان و نوجوانان تاثیر شگرفی دارد که این موجب ژرف اندیشی و تقویت دانش پایه آنها خواهد بود. یک کتابخانه آموزشی غنی قادر است که در امر مشاوره و برنامه ریزی تحصیلی به گونه ای عمل کند که مباحثی چون: تدریس، بحث، گفت و گو و پرسش های کلاسی، تکالیف، فعالیت درسی، انجام فرآیند پژوهش، مطالعات جنبی، سنجش و ارزشیابی براساس متون درسی و غیر درسی، تکمیلی و کمک آموزشی را به بهترین شکل پاسخگو باشد. (امانی، 1380).

پذیرش رابطه میان کتابخانه و برنامه های درسی مستلزم قبول این واقعیت است که در آموزش خلاق، دانش آموزان نقش فعال تری در برنامه ها و نیز در جریان فراگیری بر عهده دارند. داد و ستد علم و معرفت نیز در زمان محدود و مشخص کلاس درس نمی تواند تحقق یابد و در چارچوب درسنامه نیز محدود نیست. گسترش معرفت حاصل پژوهش و تتبع، ارائه آن برای آگاهی دیگران، و بحث و تبادل اندیشه است. این بدان معناست که محوریت کلاس درس باید از معلم به شاگرد انتقال یابد. به بیان دیگر، می بایست به ای کلاس "معلم- محور" به سمت کلاس "محصل-محور" گرایش یابیم. (نشاط، 1386).

بهره گیری از کتابخانه آموزشی به واسطه کتابدار متخصص - معلم از عناصر اساسی آموزش پایه شمرده می شود. تجربیات آموزشی، در کشوره ای پیشرفته، این مسئله را اثبات کرده است که اساساً و لزوماً، کتابخانه های آموزشی از مهم ترین

ابزارهای تدریس، یاددهی و یادگیری تلقی شده اند. حذف احتمالی و حتی کارکرد ضعیف آنها، در نظام آموزشی، می تواند برابر با ایجاد خلأ در امر تعلیم و تربیت باشد. که در نتیجه آموزش و پرورش از رسیدن به اهداف متعالی خود باز می ماند. (احمدی فصیح، ۱۳۸۵).

1-1. بیان مسئله:

یادگیری چگونه آموختن مسئولیت کتابدار است و در این فرآیند کتابدار همچون معلم، فعالانه دانش آموزان را هدایت می کند تا اندیشه ها را بشناسند؛ به آنها می آموزد که چگونه اندیشه ها را بیابند، آنها را تحلیل کنند، برگزینند، دسته بندی کنند، و به کشف الگوی ربط میان آنها بپردازند. (نشاط، ۱۳۸۶). کتابخانه قلب مدرسه است و مکملی است برای آموزش های کلاسیک درون کلاس های درسی امکان اینکه معلم بتواند به یک باره هر چیزی را که می خواهد به دانش آموزان خود منتقل کند، اندک است زیرا تفاوت های فردی فراگیران، چنین امکانی را از وی سلب می کند. در این حال، کتابخانه می تواند به کمک معلم بشتابد و دانش آموزان را در تکمیل خود یاری دهد. هدف این کتابخانه ها کمک به برنامه های درسی دانش آموزان و نیز گردآوردن مواد لازم جهت استفاده ی دبیران و آموزگاران است. مانند: کتب درسی جدید، وسایل و خدمات آموزشی و نیز مواد خواندنی برای کودکان و نوجوانان که گروه های مختلف سنی را در مدرسه تشکیل می دهند.

بنابراین باید موضوع تامین و تدارک کتابخانه مدرسه ای نوین و منطبق با استانداردها در راس برنامه ریزی های کلان مسئولان آموزشی قرار گیرد. لذا با توجه به نکات فوق به قصد بررسی جایگاه کتابداران از دیدگاه مدیران آموزش و پرورش و به جهت نشان دادن کاستی های موجود بتوان به نحو احسن استفاده شود. تا شاید این پژوهش بتواند در برنامه ریزی های مسئولان صدیق آموزش و پرورش استان، کتابدار و کتابخانه های آموزشی را به جایگاه واقعی خود در نظام آموزشی برساند.

1-2. اهمیت و ضرورت پژوهش:

کتابخانه آموزشی بخشی یا جزئی از ساختار مدرسه است که برای خدمت به اهداف سازمان مادر موجودیت یافته است. این کتابخانه در صورتی که در سیستم آموزشی به رسمیت شناخته شود بر پیشرفت اندیشه و فرهنگ دانش آموز عمیقاً اثر می گذارد آن چه که به عنوان هدف نهایی کتابخانه های آموزشی مورد توجه قرار می گیرد. آموزش تفکر منطقی برای تصمیم درست در موقعیت های مختلف زندگی است نقش کتابدار در کتابخانه های آموزشی مهم و قابل توجه است چرا که کتابدار با معلمان و کارشناسان برنامه ریزی آموزشی کار می کند تا بتواند پیشرفت علمی و تفکر انتقادی مورد لزوم برای موفقیت در زندگی را برای دانش آموزان فراهم نماید و این زمانی میسر می شود که جامعه مدرسه به کتابدار به عنوان یک متخصص اطلاعات نگاه کند.

ایجاد عادت به مطالعه و تقویت آن و لذت از خواندن، برانگیختن ذوق مطالعه در کودک و نوجوان، به منظور یافتن اطلاعات و هم به جهت سرگرمی، از ضرورت حضور کتابداران در نظام آموزش و پرورش محسوب می شود که می بایستی با فراهم آوری مجموعه ای از خواندنی های مناسب و مفید و ایجاد محیطی زیبا، دلچسب و نشاط آور، زمینه را برای رغبت بیشتر به مطالعه و کتابخوانی در میان دانش آموزان، فراهم ساخت تا آنان به این امر عادت کرده و رضایت خاطر داشته باشند و در نهایت از این فضا لذت ببرند. (امانی، ۱۳۸۰).

کتابخانه های آموزشی بسان بازوان نیرومند آموزشگاه ها می توانند نقش مهمی در اهداف کلی آموزش و پرورش که پیشبرد برنامه های آموزشی، بالابردن آگاهی و غنای فرهنگی، سواد آموزی و کس مهارت در خواندن، آشنایی با روش تحقیق، عادت به مطالعه و لذت بردن از آنان و نیز گذراندن اوقات فراغت دانش آموزان ایفاء نمایند. (مجیدی، ۱۳۷۸).

3-1- پیشینه پژوهش:

3-1-1- تحقیقات در داخل کشور

زاهد بیگدلی (۱۳۶۰) طرحی برای تربیت کتابدار آموزشگاهی با توجه به شرایط آن زمان پرداخته است که در این طرح راهکارها و پیشنهادهای را برای بهبود حضور کتابداران در مدارس ارائه می دهد.

نجمه سالمی (۱۳۸۶) در تحقیقی درباره جایگاه کتابداران و کتابخانه های آموزشگاهی در نظام آموزش و پرورش که به نتایجی رسیده اند که قابل عمل و بررسی دارد. در این پژوهش براساس شواهد کتابداران و کتابخانه های آموزشگاهی در نظام آموزش و پرورش از جایگاه قابل توجهی برخوردار نیستند.

4-1- اهداف پژوهش:

1- تاثیر استخدام نیروی انسانی متخصص بر روند افزایش مطالعه دانش آموزان در نظام آموزش و پرورش

5-1- فرضیه:

این پژوهش به دلیل جامع بودن سوالات پژوهشی فاقد فرضیه می باشد.

2- روش پژوهش:

پژوهش حاضر از نوع توصیفی - پیمایشی است. تحقیق توصیفی، آنچه را که هست توصیف می کند و شامل توصیف و تجزیه و تحلیل و تغییر شرایط موجود است. در تحقیق توصیفی به مطالعه ویژگیها و صفات افراد جامعه می پردازد و وضعیت فعلی جامعه آماری را در قالب چند صفت یا متغیر مانند: نگرشها، علایق، سن، جنس، وزن، در آمد، وضع زندگی، تحصیل، سواد، تأهل، برخورداری از وسیله یا امکانی خاص نظیر وسیله نقلیه، خانه و غیره مورد بررسی قرار می دهد. بنابراین در این پژوهش، جایگاه کتابداران از دیدگاه مدیران در نظام آموزش و پرورش بر اساس نظرات مدیران سنجیده می شود تا مشخص گردد، که میان نظرات مدیران و جایگاه

کتابداران در نظام آموزش و پرورش تفاوت معنی داری وجود دارد یا یکسان است. نمونه آماری مطالعه شده در برگیرنده 211 نفر از مدیران نظام آموزش و پرورش می باشد. برای جمع آوری اطلاعات ابتدا توضیحاتی برای کارکنان و روسا ارائه و هدف از تحقیق و چگونگی تکمیل پرسشنامه شرح داده شد. تعدادی از پرسشنامه ها به طور مستقیم و تعدادی نیز بعد ارسال گردید و گردآوری شد.

2-1. جامعه آماری و نمونه پژوهش

جامعه آماری: پژوهش حاضر کلیه مدیران آموزش و پرورش، مدیران ارشد آموزشی دبستان، متوسطه اول و دوم، مدیران کاردانش و هنرستان شهرستان تهران در برمی گیرد. نمونه پژوهش: از آنجاکه تعداد مدیران آموزش و پرورش، مدیران ارشد آموزشی دبستان، متوسطه اول و دوم، مدیران کاردانش و هنرستان 211 نفر در 19 منطقه آموزش و پرورش بوده است. بنابراین نمونه مورد مطالعه به صورت نمونه سرشماری انتخاب شده و پرسش نامه مورد نظر در میان آنان توزیع گردید.

2-2. ابزار گردآوری داده ها

در این پژوهش از پرسشنامه محقق ساخته بهره گرفته شده است. این پرسش نامه محقق ساخته که شامل 18 سوال 4 سوال به صورت بسته پاسخ (بلی - خیر) و 14 سوال در مقیاس لیکرت 5 درجه ای از خیلی زیاد (نمره 5)، زیاد (نمره 4)، متوسط (نمره 3)، کم (نمره 2)، خیلی کم (نمره 1) تنظیم شده است.

2-3. پایایی و روایی ابزار اندازه گیری

پایایی ابزار سنجش:

"پایایی ابزار که از آن به اعتبار، دقت و اعتماد پذیری نیز تعبیر می شود، عبارت است از اینکه اگر یک وسیله اندازه گیری که برای سنجش متغیر و صفتی ساخته شده در شرایط مشابه در زمان یا مکان دیگر مورد استفاده قرار گیرد، نتایج مشابهی از آن حاصل شود؛ به عبارت دیگر، ابزار پایا یا معتبر ابزاری است که از خاصیت تکرار پذیری و سنجش نتایج یکسان برخوردار باشد." (حافظ نیا، 1389، 183). در پژوهش حاضر به منظور مشخص نمودن پایایی پرسشنامه بررسی شناسایی عوامل حذف ردیف شغلی کتابدار در وزارت آموزش و پرورش، از ضریب آلفای کرونباخ بهره گرفته شد و نتایج بدست آمده در این زمینه با 18 سوال بر روی 211 نفر از مدیران مناطق آموزش و پرورش شهر تهران نشان دهنده این بود که ضریب آلفا برابر با 0/68 می باشد.

روایی ابزار سنجش:

"منظور از روایی این است که مقیاس و محتوای ابزار یا سوالات مندرج در ابزار گردآوری اطلاعات دقیقاً متغیرها و موضوع مورد مطالعه را بسنجد؛ یعنی اینکه هم داده های گردآوری شده از طریق ابزار مازاد بر نیاز تحقیق نباشد و هم اینکه بخشی از داده های مورد نظر در رابطه با سنجش متغیرها در محتوای ابزار حذف نشده باشد یا به عبارت دیگر، عین واقعیت را به خوبی نشان دهد." (حافظ

نیا، 1389، 182). در این پژوهش همچنین جهت سنجش روائی پرسشنامه مذکور با استفاده از روایی محتوی، پس از تهیه سوالات آن، پرسشنامه در اختیار دو نفر از اساتید دانشگاه قرار گرفت و از آنان خواسته شد تا در مورد هر گویه پرسشنامه و میزان تناسب آن با موضوع و اهداف پژوهش نظرات و دیدگاه های خود را بیان دارند؛ پس از گردآوری نظرات اساتید و اصلاح نکات یاد شده، پرسشنامه مورد نظر جهت اجرایی نهایی آماده گردید.

2-4. روش گردآوری داده ها

در پژوهش حاضر جمع آوری اطلاعات از پرسشنامه استفاده شده است. بر این اساس پرسشنامه حاضر از حراست آموزش و پرورش کل شهر تهران مورد تایید قرار گرفت و میان 211 نفر از مدیران آموزش و پرورش، مدیران ارشد آموزشی دبستان، متوسطه اول و دوم، مدیران کاردانش و هنرستان تمامی مناطق آموزش و پرورش به مدت دوماه با مراجعه حضوری در دفاتر مدیران هر منطقه توزیع گردید و هر پرسشنامه به مدت یک هفته تحویل گرفته شد.

2-5. روش تجزیه و تحلیل داده ها

به منظور بررسی اهمیت حضور کتابداران در رابطه با میزان مطالعه دانش آموزان در نظام آموزش و پرورش شهر تهران از امار توصیفی همچون فراوانی و درصد فراوانی، درجه آزادی، مجذور کا بهره گرفته شد.

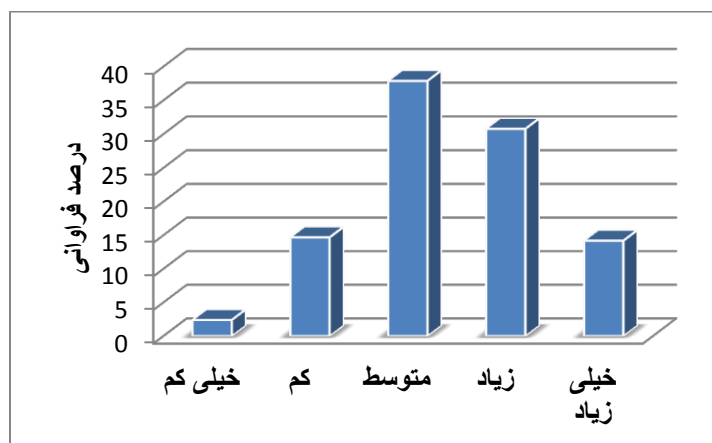
3- تجزیه و تحلیل یافته ها:

جدول 1: توزیع فراوانی و نتایج آزمون مجذور کادرزمینه میزان رابطه حضور کتابدار در مدارس با مطالعه دانش آموزان از دیدگاه مدیران مورد مطالعه

ویژگیهای آماری / گزینه ها	فراوانی	درصد فراوانی	درصد تراکمی	فراوانی مورد انتظار	مجذور کا χ^2	درجه آزادی	سطح معناداری
خیلی کم	5	2/4	2/4	42/2	85/47	4	0/000
کم	31	14/7	17/1	42/2			
متوسط	80	37/9	55	42/2			
زیاد	65	30/8	85/8	42/2			
خیلی زیاد	30	14/2	100	42/2			
جمع کل	211	100					

از بین 211 مدیر آموزشی مناطق مورد مطالعه در شهر تهران ، 37/9 درصد (80 نفر) در درجه اول اعتقاد داشته اند که حضور کتابدار در مدارس به میزان متوسطی با مطالعه دانش آموزان در ارتباط می باشد ، ولی در درجه دوم 30/8 درصد (65 نفر) بر این باور بوده اند که این دو واحد زیادی بایکدیگر در ارتباط می باشند . باین وجود در درجه سوم 14/7 درصد (31 نفر) مدیران نظری برخلاف آن را ابراز نموده و گزارش داده بودند که حضور کتابدار در مدارس به میزان اندکی با مطالعه دانش آموزان رابطه دارد ، اما پس از آن 14/2 درصد (30 نفر) اظهار نموده بودند که حضور کتابدار در مدارس به میزان اندکی با مطالعه دانش آموزان مرتبط می باشد و سرانجام تنها 2/4 درصد (5 نفر) مدیران مورد بررسی اعتقاد داشته اند که حضور کتابدار در مدارس به میزان بسیار اندکی با مطالعه دانش آموزان در ارتباط می باشد . در هر حال یافته های استخراج شده از آزمون مجذور کا در این زمینه نشان

داد که مقدار مجذور کای محاسبه شده ($x^2 = 85/47$) از مقدار مجذور کای جدول ($x^2 = 13/28$) با درجه آزادی 4 در سطح خطای کمتر از 0/01 بزرگتر می باشد؛ با توجه به این امر می توان چنین اظهار نمود که مدیران آموزشی مناطق مورد مطالعه در شهر تهران بصورت معناداری بر این باور بوده اند که حضور کتابدار در مدارس به میزان متوسطی با مطالعه دانش آموزان رابطه دارد.

نمودار 1: توزیع درصد فراوانی میزان رابطه حضور کتابدار در مدارس با مطالعه دانش

آموزان از دیدگاه مدیران مورد مطالعه

4- بحث و نتیجه گیری:

بر اساس نتایج به دست آمده در پژوهش حاضر می توان نتیجه گرفت که اهمیت حضور کتابداران در رابطه ی مطالعه دانش آموزان در نظام آموزش و پرورش در پیکره ی آموزشی و پرورشی نقش موثری خواهد داشت.

همچنین از این رو می توان گزارش داد که کمبود نیروی انسانی متخصص در عدم حضور کتابداران در نظام آموزش و پرورش تاثیر گذار می باشد. استخدام نیروهای متخصص (کتابدار) بهره وری از کتابخانه های آموزشی افزایش خواهد یافت. یافته های پژوهش درباره رابطه حضور کتابداران در مدارس با مطالعه دانش آموزان از دیدگاه مدیران مورد مطالعه توسط اینجانب و فاقد هر پیشینه ای صورت گرفته است.

بنابراین با پژوهش صورت گرفته بر اساس کمبود بودجه و نیروی انسانی متخصص (کتابدار) دانش آموزان هم از کتابداران آموزشی محروم مانده اند و همین امر باعث گشته که دانش آموزان از مطالعه فاصله بگیرند و انگیزه ای برای کتابخوانی نداشته باشند. اگر نظام آموزش و پرورش با چشم اندازی دقیق تر به این

مسئله توجه داشتند نباید فرزندان کشور مان از سنین خیلی پایین به تکنولوژی ها
امروزی رو بیاورند و از فرهنگ مطالعه به دور باشند.

5-پیشنهادهات

براساس یافته های بدست آمده ازاین پژوهش پیشنهادهات زیر برای مدیران، دست
انکاران آموزش و پرورش و...ارائه می گردد.امیداست که با استفاده از نتایج تحقیق
حاضر گامی در جهت رونق بیشتر کتابخانه آموزشگاهها و رفع پاره ای از مشکلات
نظام آموزش و پرورش برداشته شود.

2-در جهت ایجاد محیطی زیبا و جذاب در کتابخانه به منظور جذب دانش آموزان
تلاش گردد.

3-استخدام و بکارگیری دانش آموختگان رشته کتابداری در کتابخانه های
آموزشگاهی اعمال شود.

4-تلاش در جهت روزآمدسازی منابع کتابخانه و انطباق آنها با نیازهای اطلاعاتی
دانش آموزان انجام شود.

5- ایجاد کتابخانه های مجهز و نظامند در مدارس به عنوان مکمل برنامه های
آموزشی صورت پذیرد.

6- فهرست منابع

- امانی، غفور، 1380، کتابخانه های مدارس و نقش آنها در ایجاد عادت مطالعه در دانش آموزان، اردبیل، تراز احمدی فصیح، صدیقه، 1385، ایجاد و گسترش کتابخانه های آموزشی و نقش کتابخانه مدرسه در ایجاد عادت مطالعه در دانش آموزان، تهران، چاپار
- بیگدلی، زاهد، 1360، طرح پیشنهادی برای تربیت کتابداران آموزشی، پایان نامه کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع رسانی، دانشگاه تهران، دانشکده علوم تربیتی
- حافظ نیا، محمدرضا، 1389، مقدمه ای بر روش تحقیق در علوم انسانی، چاپ نوزدهم، تهران، انتشارات سمت
- دیناروند، حسین، نقش کتابخانه مدرسه و ایجاد انگیزش به مطالعه در دانش آموزان، نشریه رشد معلم، شماره صد و چهل و یک، بهار 1390، 12-23
- سالمی، نجمه، بررسی جایگاه کتابدار و کتابخانه در آموزش و پرورش ایران، فصلنامه تعلیم و تربیت، دوره بیست و سوم، شماره دو، تابستان 1386، 1-12
- مجیدی، موسی، 1378، راهنمای ایجاد و گسترش کتابخانه های آموزشی، تهران، انتشارات مدرسه
- نشاط، نرگس، 1386، کتابخانه های آموزشی در مدرسه کتابخانه مدار، شبکه کتاب